

Arbetsmiljön i utbildningssektorn

Inledning

Utbildningsanstalterna är arbetsplatser där samma faror kan finnas som på alla andra arbetsplatser. Arbetsplatsen inom utbildningssektorn delas emellertid med eleverna, en grupp människor som kan vara sårbara med tanke på att de är unga, oerfarna och ofta ovetande om säkerhets- och hälso-riskerna. De kan också utgöra en fara för sig själva.

Arbetsmiljöledning

Arbetsgivarna är skyldiga att utvärdera riskerna för arbetstagarnas säkerhet och hälsa samt att vidta åtgärder för att förebygga eller begränsa dessa risker (¹). Den process som detta innebär består av ett antal steg:

- Planera riskbedömningen i samråd med personalen.
- Fastställ vilka risker som finns.
- Fastställ vem som kan skadas samt hur och var detta kan ske.
- Bedöm risknivån och besluta om åtgärder.
- Vidta åtgärder för att undanröja eller begränsa riskerna.
- Följ upp och se över åtgärderna.

Detta faktablad beskriver några vanliga faror och risker som kan finnas vid en utbildningsanstalt och ger några förslag på förebyggande åtgärder. Med tanke på att utbildningssektorn är stor och detta faktablad är av mindre omfattning kan inte alla risker täckas in här. Därför tar inte faktabladet upp aktiviteter som skolresor och rekreativ verksamhet (t.ex. idrott), men dessa kan behöva täckas in vid riskbedömningen (²).

Säker arbetsmiljö

En utbildningsanstalt bör vara en säker och hälsosam arbetsplats och läromiljö. För att uppnå detta bör man i riskbedömningen ta hänsyn till hur arbetsmiljön är utformad, planerad och konstruerad. Särskild hänsyn bör tas till sårbara grupper som befinner sig på området (t.ex. mycket unga människor) och till behoven hos funktionshindrade.

Fem punkter att beakta

- Arbetsplatserna inomhus, t.ex. klassrum, personalrum och kök, bör ha lämplig ventilation, belysning, luftfuktighet och storlek, samt hållas rena.
- Om fordon tillåts på området bör dessa dirigeras på ett entydigt sätt och fotgångarna bör om möjligt hållas skilda från fordonen.
- Golvytorna bör hållas rena och i gott skick för att minska risken för halkning och snubbling.
- Särskild uppmärksamhet skall ges åt fallskydd bland annat på balkonger och i trapphus. Extra kantskydd kan behövas för att skydda små barn.
- Fönster och genomskinliga dörrar bör vara tydligt markerade och konstruerade av lämpligt material.

Halkning och snubbling

Halkning och snubbling är den vanligaste typen av olyckor. I skolorna, där det kan finnas många unga människor som rör sig på en relativt liten yta, är risken större än på andra arbetsplatser. Orsakerna till halkning och snubbling bör ingå i riskbedömningen. De kan delas upp i ett antal riskfaktorer (³):

- Miljömässiga (t.ex. golvytorna).
- Nedsmutsnings (t.ex. vatten på golvet).
- Organisatoriska (t.ex. brist på system för rengöring).
- Fotbeklädnad.
- Individuella faktorer (t.ex. arbetstagare med funktionshinder).

Underhåll

Underhållet och reparationerna av utbildningslokaler kan involvera uppdragstagare utifrån. Kommunikationen mellan skola och uppdragstagare bör vara tydlig för att garantera säkerheten för både anställda och elever. Uppdragstagarna bör vara medvetna om de ytterligare risker som finns i samband med arbete vid en skola, och skolans personal bör få instruktioner om vilka åtgärder som skall vidtas för att hålla eleverna borta från det område där arbetet utförs.

För att minska risken för transportolyckor bör leveranserna planeras så att det inte finns några fordon på arbetsområdet vid de tider då eleverna kommer till eller lämnar skolan.

Dagligt underhåll, som t.ex. rengöring och mindre reparationer bör också beaktas. Anställda och elever bör skyddas från alla specifika faror (t.ex. giftiga rengöringsvätskor). Säker förvaring av preparat och verktyg kan vara av särskild betydelse.

Brandsäkerhet och katastrofberedskap

Lämpliga brandförebyggande åtgärder bör vidtas vid alla skolor, som bland annat innefattar regelbundna utrymningsövningar, skyltade utrymningsvägar och översyn av brandsläckare och liknande utrustning. Det bör finnas fastställda förfaranden för nödsituationer, som till exempel olyckor i skolverkstäder och på lekplatser.

Hälsa och säkerhet i laboratorier och verkstäder

Laboratorier och verkstäder är sådana platser där eleverna sannolikt utsätts för risker som exempelvis farliga ämnen och maskiner. Typen av fara och hur stor risken är beror på utbildningsnivån, men det finns några aspekter som är gemensamma för alla utbildningsanstalter:

- De skriftliga anvisningarna bör vara tydligt skyltade och säkerhetsbestämmelserna bör betonas.
- Säkerhetsinstruktionerna bör ges muntligt i början av varje laboratorieförsök.
- Lärarna bör föregå med gott exempel.
- Det bör alltid finnas tillräckligt med tillsyn.
- Alla som hanterar en maskin bör ha full kännedom om bruksanvisningarna och om alla underhålls-, hälso- och säkerhetsbestämmelser.

(¹) Rådets direktiv 89/391/EEG av den 12 juni 1989 om åtgärder för att främja förbättringar av arbetstagarnas säkerhet och hälsa i arbetet, som har införts i nationell lag i alla medlemsstaterna.

(²) Se Facts 45 – Arbetsmiljöledning i utbildningssektorn.

(³) Education information sheet 2 – Preventing slip and trip incidents in the education sector. Health and Safety Executive. Förenade kungariket. <http://www.hse.gov.uk/pubns/edis02.pdf>

- Lämplig skyddsutrustning och lämpliga arbetskläder skall användas.
- Maskiner och verktyg bör regelbundet ses över och underhållas.
- Farliga ämnen, verktyg och utrustning bör förvaras på ett säkert sätt för att förhindra obehörig användning.
- Laboratorier och verkstäder bör hållas rena och utrustningen i gott skick.
- Lämplig första hjälpen-utrustning, till exempel nöd-duschar, bör finnas tillgänglig för användning i händelse av en nödsituation.

Nationell lagstiftning på grundval av rådets direktiv 94/33/EG av den 22 juni 1994 om skydd av minderåriga i arbetslivet kan vara relevant, i synnerhet vid arbetsplatspraktik.

Belastningsskador

Manuell hantering innebär flyttning av tunga föremål för hand eller genom kroppslig ansträngning och bör undvikas. Inom utbildningssektorn finns en särskild risk för skador eftersom tunga lyft förekommer vid arbete med barn. Arbetsrelaterade besvär i nacke, skuldror, armar och händer kan uppstå på grund av dåligt ergonomiskt utformade arbetsplatser och arbetsstationer, bland annat efter långvarigt arbete vid dator i skolans kontorslokaler.

Den europeiska modellen för förebyggande av belastningsskador (*)

- Undvik riskerna för belastningsskador.
- Utvärdera de risker för belastningsskador som inte kan undvikas.
- Bekämpa orsakerna till belastningsskadorna vid källan.
- Anpassa arbetet till individen.
- Utnyttja den tekniska utvecklingen.
- Ersätt det farliga med ofarligt eller mindre farligt.
- Utveckla en konsekvent förebyggande arbetsmiljöpolicy.
- Prioritera kollektiva förebyggande åtgärder framför individuella skyddsåtgärder.
- Ge arbetstagarna lämpliga arbetsinstruktioner och lämplig utbildning.

Stress

Arbetsrelaterad stress upplevs när arbetsmiljöns krav överstiger den anställdes förmåga att klara av (eller kontrollera) dessa krav. Stress är inte en sjukdom, men kan ge upphov till mental och fysisk ohälsa. Arbetsrelaterad stress är ett uttryck för ett organisatoriskt problem och inte en personlig svaghet. Rapporter visar att över en fjärdedel av alla arbetstagare i Europeiska unionen anser att arbetsrelaterad stress påverkar deras hälsa (*). Stor arbetsbelastning kan bidra till arbetsrelaterad stress.

Sju åtgärder för att förebygga stress

- Lämplig riskanalys.
- Grundlig planering av förebyggande åtgärder.
- En kombination av arbetsinriktade och arbetstagarinriktade åtgärder.
- Situationsspecifika lösningar.
- Utnyttjande av lämplig sakkunskap utifrån.
- Effektiv social dialog, partnerskap och deltagande från arbetstagarnas sida.
- Fortsatt förebyggande och stöd från högsta ledningen.

(*) Baserad på direktiv 89/391/EEG.

(*) *Third European Survey on Working Conditions 2000*. (Tredje europeiska undersökningen om arbetsvillkor 2000). Europeiska fonden för förbättring av levnads- och arbetsvillkor. Luxemburg, 2001.

Våld

Våld på arbetsplatsen innefattar alla händelser där en person blir kränkt, hotad eller överfallen på sin arbetsplats på ett sätt som kan skada hans eller hennes säkerhet, hälsa, välbefinnande eller arbetsprestationer. Begreppet täcker förolämpningar, hot och fysiskt och psykiskt våld som utövas av personer utanför organisationen mot en person som är i tjänst. Våldet kan ha samband med ras eller kön. Arbetstagare inom utbildningssektorn kan även bli utsatta för våld därför att våldsverkarna ser dem som "representanter" för systemet.

Arbetstagarna löper förhöjd risk att utsättas för våld om deras arbete innefattar följande:

- Direktkontakt med elever och/eller vårdnadshavare.
- Sena arbetstider eller ensamarbete.
- Besök utanför skolan, t.ex. hembesök.
- Arbete med elever som har särskilda behov.

Mobbning

Mobbning kan definieras som ett upprepat, oskäligt beteende som riktas mot en anställd eller en grupp av anställda och som innebär en risk för hälsa och säkerhet. Till skillnad från våld, som vanligtvis kommer utifrån, sker mobbning mellan kollegor. För att motverka mobbning på bästa sätt behöver man skapa en organisationskultur med normer och värderingar mot mobbning samt förbättra den psykosociala arbetsmiljön, till exempel genom att undvika oklara roller och oklar fördelning av arbetsuppgifter.

Ytterligare information

Europeiska arbetsmiljöbyråns webbplats har adressen http://agency.osha.eu.int/index_sv.htm

Byråns material om god arbetsmiljöpraxis i utbildningssektorn finns på http://europe.osha.eu.int/good_practice/sector/education

Faktablad från Europeiska arbetsmiljöbyrån

Arbetsmiljöbyråns faktablad, på samtliga EU-språk, kan hämtas gratis på adressen http://agency.osha.eu.int/publications/factsheets/index_sv.htm

Facts 4 — Att förebygga arbetsrelaterade belastningsskador

Facts 13 — Effektiv organisation förebygger olyckor

Facts 14 — Förebyggande av halk- och snubbelrisker i arbetet

Facts 22 — Arbetsrelaterad stress

Facts 24 — Våld på arbetsplatsen

Facts 31 — Praktiska råd till anställda om hur arbetsrelaterad stress kan bekämpas och om dess orsaker

Facts 32 — Att hantera psykosociala frågor och minska arbetsrelaterad stress

Facts 45 — Arbetsmiljöledning i utbildningssektorn

Facts 47 — Förebyggande av våld mot personal inom utbildningssektorn

Europeiska arbetsmiljöbyrån

Gran Vía, 33, E-48009 Bilbao

Tfn (34) 944 79 43 60, Fax (34) 944 79 43 83

information@osha.eu.int